

Álmodozásból ébredve

BALOGH TAMÁS: ÁLMODOZÓK IRKAFIRKÁJA

Pont Kiadó
Budapest, 2006
240 oldal, 2980 Ft

Balogh Tamás első tanulmánykötete az *Álmodozók irkafirkája* címet viseli. A Szegedi Tudományegyetem fiatal doktorandusz hallgatójának e munkája jórészt korábbi publikációinak gyűjteménye, amely a Pont Kiadó gondozásában látott napvilágot. Akad benne azonban egy új tanulmány is Kosztolányiról, ami a kötet elejére került. Ez az író-költő pályakezdésének bizonytalanságaira, ellentmondásaira hívja fel a figyelmet. Ezzel is élesítve a képet egy sokat vizsgált életművel kapcsolatban. Sőt a négy Kosztolányi-tanulmányból Csáth Gézával kapcsolatban is megtudhatunk egy-két érdekességet. Nem véletlen tehát, hogy Balogh a kötet-címet is Kosztolányitól kölcsönözte, hiszen az írások majdnem fele az ő munkásságával foglalkozik. Így természetesen képet kapunk az író-költő pályafutásának szinte minden lényeges mozzanatáról az indulásától az Esti Kornél novellánkon át egészen az *Aranysárkány* ifjúsági változatáig (amit szintén Balogh Tamás rendezett sajtó alá 2004-ben).

A korábban már megjelent értekezéseken pedig – ahogy ez elvárható – különböző stilisztikai javításokat végzett Balogh, így azok egy kronológiai láncra fűzve adnak képet nem csak Kosztolányi, de Örley István, Móricz Zsigmond, Nemes Nagy Ágnes, illetve Fekete István elfeledett, eltitkolt, vagy cenzúrázott darabjairól. Aki viszont az eredeti tanulmányokra kíváncsi, az a kötet végén értesülhet az korábbi megjelenések helyéről is.

„A nagy költőnek minden furcsasága, minden betűje szent.” Ez a kötetben is elhangzó babitsi elv (amit ő Adyról mondott, mi pedig az *„Egy regényt is írtam akkoriban”* című Nemes Nagy Ágnes tanulmány elején találunk) tehát nem csak költőkre, de írókra is érvényes, legalábbis ezt látszik követni Balogh is az „irkafirkák” vizsgálatakor. Ezek nélkül Kosztolányi szerint „szellemi sehonnaik volnánk, bitang jöttmentek”, hiszen a könyvek – különösen az elfeledettek – (újra)olvasásakor kaphatunk választ a minket, embereket foglalkoztató kérdésekre, vagy pusztán bennük lelhetünk magunk is újabb kérdésekre. E könyvben is szinte mindegyik tanulmány egy-egy már-már elfeledett, lappangásból előbújó, álmodozásból felébredt szöveg keletkezéstörténetét vázolja fel. Ezáltal háttéradálékokkal szolgál, illetve új interpretációs kapukat nyit meg az olvasók előtt.

Így megismerhetjük a soha el nem készült *Mostoha* című Kosztolányi regény keletkezéstörténetét és alakulását is. Érdekes, hogy mennyi éven át várta a sajtó az új Kosztolányi munkát (amit színpadi műnek, regénynek és novellának is bejelentettek a hiába várt megjelenés előtt). Ezután a sokáig „tetszhalott”, nagy irodalomtörténeti vitákat kiváltott

Andris című Örley István novella történetébe nyerünk bepillantást, illetve általa képet kapunk az „Ottlik-rejtélyről” is. Hiszen a hasonlóság az *Iskola a határon* bizonyos jeleneteivel szembetűnő, és a szerzők közös múltja sem titok, de valószínűleg sosem lehetünk teljesen biztosak a két mű egymásra hatásának mértékéről. Ha azonban a fenti elvet követjük mi is, valószínűleg nem is számít.

Néhány sokáig lappangó kötet megtalálása maga is regénybe illő, ilyen pl. Móricz Csikósa, ami kis híján az egyik hazai MÉH-telepen kötött ki. Az értéke irodalomtörténeti szempontból igen nagy, hiszen a Szigligeti Ede népszínművén alapuló (?), Móricz által korának színpadára átirat (?) darab végleges szövege nyomtatásban sosem jelent meg, az éppogy megmentett kézirat az egyetlen lelőhelye.

Majd egy nemrég, ugyancsak Balogh Tamás által sajtó alá rendezett Nemes Nagy Ágnes regény (!), *Az öt fenyő* múltját tanulmányozhatjuk, ami azonban – ahogy azt olvashatjuk is – inkább irodalomtörténeti, mint szépirodalmi jelentőséggel bír, tehát talán nem véletlen, hogy ez a kalandregény, krimi és művésregény sajátos ötvözetét mutató írás Nemes Nagy Ágnes fiókjában maradt. Ugyanakkor kétség sem fér ahhoz, hogy az életmű szempontjából nézve mégis releváns, mégsem megkerülhető, hiszen a költőnő egyetlen epikai művét ismerhetjük meg benne, ami a fiatalkori, zsenyékre jellemző epigonvonásokat is felvillantja. De, hogy mi lett volna e költői pálya sorsa, ha a regény a születésekor napvilágot lát, az már örök rejtély marad.

Fekete István munkássága szintén közel állhat Baloghhoz, hiszen az *Álmodozók irka-firkája* lapjain két tanulmányt is olvashatunk róla a kötet végén. Az első egy hosszabb lélegzetvételű írás *Az egyetlen út* és a *Hajnal Badányban* sorait elemzi. Pontosabban az elősőről „csak” vázlatosan beszél, hiszen ez nem jelent meg, ugyanis – nagy valószínűséggel – nem is készült el, pusztán egy angol és egy magyar nyelvű kivonat maradt ránk, egy soha le nem forgatott filmnek a terve. A *Badány* meseszerű szerelmi történetének helyszínéről is információkat nyerhetünk Balogh kutatómunkája által, illetve a szereplők beszélő nevei, valamint az *Aranypáva* című játékfilm történetével való hasonlóságáról is szót ejt. De főként a különböző megjelenések, a folyóiratbeli, az első kötetbeli (mindkettő 1942) és a negyedik kötetbeli (1965) megjelenés közti eltérésekről, a kihagyott szövegrészekből adódó különböző olvasatok lehetőségeiről kapunk számadást. (A hiányzó részeket a tanulmány végén el is olvashatjuk.)

Az út motívum kibontása sem ér véget Feketénél, hiszen – ahogy arra az utolsó tanulmányban Balogh is rámutat – az évezredes toposz a *Végtelen út* című regényben továbbél. Az 56 év történetét felölelő (ál)történelmi (család)regényben párhuzamot fedezhetünk fel Pipet és Jókai Tímár Mihály között, valamint ráébredhetünk arra is, hogy Fekete nem csupán ifjúsági írásaiban alkalmazta a természeti képeket a hasonlataihoz. Sőt, a folyóiratbeli közlés és regényforma közötti különbségekről is értesülünk.

Végigolvasva a tanulmánykötetet, rájöhethetünk, hogy Balogh hosszú időt töltött az elemzett művek, írók, életutak vizsgálatával. Becsülendő, hogy nem veti meg az utólagos kritikái, konstruktív észrevételek sem, hiszen, ha azóta valamelyik témához új, releváns információk birtokába jutott, azokat az egyes fejezetek végén külön Utószóban közli (nem meglepő talán, hogy a két legrégebben írt Kosztolányi dolgozat végén találhatunk erre példát). Ezáltal nem töri meg az írások már meglévő ívét, ugyanakkor mégis árnyalja a képet, valamint ezek által igazolja azt is, hogy egy értelmező, feltáró kutatásnak sosincs

teljesen vége, hiszen mindig előkerülhet egy-két olyan információ, ami addig – valamilyen okból kifolyólag – elkerülte a kutató figyelmét. Egy zavaró nyomdahiba azonban akad a kötetben, mégpedig a 12. oldalon. Ugyanis Csáth Kosztolányinak küldött levelében 122. *János vitéz* előadást említi, amire Balogh néhány sorral lejjebb 112.-ként hivatkozik. Később világossá válik, hogy valóban a 122. előadásról van szó, azonban kétségtelenül összekuszálja az olvasót.

Az is jellemző az értekezések felépítésére, hogy Balogh a saját gondolatai alátámasztására általában primer szövegeket hív segítségül. Ugyanakkor ezek terjedelme néha túl hosszú (pl. a *Végtelen útról* írtak kapcsán), ami azt az érzést kelti az olvasóban, hogy nyilvánvaló információkat osztanak meg vele. Ilyen szempontból a kevesebb több elve talán kifejezőbb, élvezetesebb lett volna, ám ennyit azt hiszem, elnézhetünk a cserébe nyert új olvasati lehetőségekért.

Markó István

